

Muz., 2022(63): 210-220
Rocznik, eISSN 2391-4815

data przyjęcia – 09.2022
data recenzji – 10.2022
data akceptacji – 10.2022
DOI: 10.5604/01.3001.0016.0749

SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ PUBLICZNYCH INSTYTUCJI KULTURY – PRZYKŁAD MUZEALNICTWA. OBSERWACJE, REFLEKSJE I WSTĘPNA ANALIZA – PODSUMOWANIE ETAPU BADAŃ FOKUSOWYCH*

*SOCIAL RESPONSIBILITY OF PUBLIC CULTURAL
INSTITUTIONS – THE EXAMPLE OF MUSEOLOGY.
OBSERVATIONS, REFLECTIONS AND
PRELIMINARY ANALYSIS – SUMMARY OF THE
FOCUS GROUP STAGE*

Marianna Otmianowska

Muzeum Łazienki Królewskie
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID 0000-0003-4253-5065

Izabela Bukalska

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ORCID 0000-0001-7930-1700

Abstract: The term ‘social responsibility of museums’ implies various associations, most frequently referring to the sphere of management and the activities of commercial entities in accordance with the ISO 26000 standard. In this article, we report on some of the tasks performed in connection with a project based on a sociological perspective and addressing the social responsibility of public cultural institutions such as museums. As this concept is relatively new, we decided to check how it is understood in the social world of Polish museum professionals. The research was therefore carried out using elements of the grounded theory methodology, i.e., the concepts

Keywords: museums and social responsibility, museum education, museum learning, museums’ inclusion, COVID-19 pandemic, qualitative research methods.

W latach 2020–2021 odbyło się pięć wywiadów fokusowych (FGI) oraz wykład gościnny dr Bernadette Lynch na Wydziale Społeczno-Ekonomicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (UKSW) w ramach projektu ulokowanego w dyscyplinie socjologii: *Społeczna odpowiedzialność publicznych instytucji kultury – przykład muzealnictwa*¹. Dwa wywiady z udziałem międzynarodowych ekspertów, trzy w gronie polskich stanowią jeden z kilku etapów szerszego projektu badawczego realizowanego przy Katedrze Socjologii Kultury UKSW, związanego z badaniem koncepcji społecznej odpowiedzialności w muzeach. Artykuł jest próbą podsumowania tego etapu badań. W pierwszej części zostaną omówione założenia projektu, cele i metodologia, a w drugiej – własności kategorii² „społeczna odpowiedzialność muzeów” oraz perspektywa odnośnie do roli edukacji muzealnej i jej odpowiedzialności społecznej³.

U podstaw projektu należy wskazać dwa kluczowe procesy. Jeden z nich to dokonująca się współcześnie globalna redefinicja społecznej roli muzeów i rosnące zaangażowanie w kwestie etyczne i wartości wspólnotowe. Wspomniana przemiana uwzględnia potencjał i znaczenie funkcji edukacyjnej. Drugi dotyczy rozwijającej się coraz bardziej dynamicznie w środowisku polskim praktyki prowadzenia badań ilościowych i jakościowych w muzeach⁴.

Współczesne rozważania wokół społecznej odpowiedzialności muzeów⁵, ich inkluzyjności, różnorodności, demokratyzacji, dostępności oraz działalności o charakterze relacyjnym⁶ czy partycypacyjnym⁷ oraz znaczenia przypisywane w każdym z tych aspektów funkcji edukacyjnej wydają się naturalnym etapem w toczącej się od wielu lat debacie. Uczestniczą w niej instytucje muzealne oraz m.in. społeczności lokalne, ponadlokalne, a w ostatnim czasie również zbiorowości wirtualne.

Wychodząc od refleksji o uspołecznianiu się muzeów, w omawianym projekcie podjęto próbę odkrycia sposobu postrzegania i realizacji idei ich odpowiedzialności społecznej⁸, ale także określenia miejsca i roli przypisywanej współcześnie edukacji muzealnej. Pamiętając o normie ISO 26000, autorki nie traktowały jej jako jedynego punktu odniesienia. Ich zamierzeniem zdecydowanie bardziej była próba zbadania, w jaki sposób aktorzy społecznego świata muzealnictwa postrzegają i definiują tę ideę. Analizowano m.in. to zagadnienie wobec społecznej odpowiedzialności edukacji muzealnej, zaangażowanie w nią, rolę, jaką odgrywa wewnątrz

(categories) were not defined at the outset, but defined and characterised in the course of the research according to the understanding of the respondents. Using a triangulation of methods, an analysis of found data, individual interviews in Polish museums (IDI) and focus group interviews (FGI) in Polish and international groups were conducted. A particularly interesting strand of the Project was museum education and its growing importance. This article focuses on the conducted focus group interviews (FGI). A specific commentary on the findings is provided by the reflections given during a guest lecture by Dr Bernadette Lynch organised as part of the Project.

instytucji oraz wobec publiczności. Poświęcono także uwagę kwestiom demokratyzacji i inkluzyjności muzeów. Mogą się z tym również wiązać zagadnienia misji i celów ich działalności oraz strategii rozwoju muzealnictwa i poszczególnych instytucji. Ponadto w trakcie procesu badawczego pojawił się problem dotyczący zmian zachodzących w edukacji muzealnej i relacji z publicznością wywołanych przez pandemię wirusa COVID-19.

Badania były prowadzone w paradygmacie interakcjonizmu symbolicznego. Wykorzystano elementy metodologii teorii ugruntowanej (MTU) opracowanej w 1967 r. przez Barneya G. Glasera i Anselma L. Straussa: brak konceptualizacji na początku badań (w tym wypadku: brak „gotowych” i zdefiniowanych kategorii), metodę ciągłego porównywania przypadków, teoretyczne próbkowanie, triangulację metod oraz kodowanie⁹. Zastosowano tylko wybrane zasady MTU, z pominięciem celu finalnego formułowania hipotez i teoretycznych uogólnień. Triangulacja metod polegała na połączeniu analizy danych zastanych¹⁰, indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI)¹¹ oraz wywiadów fokusowych (FGI). Łącznie odbyło się 59 wywiadów indywidualnych (IDI)¹² oraz 5 zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI). W pierwszej kolejności przeprowadzono dwa wywiady grupowe w gronie polskim z dyrektorami i edukatorami, następnie dwa w gronie międzynarodowym oraz jeden wśród polskich edukatorów. W ramach projektu miał miejsce także gościnny wykład dr B. Lynch¹³, pt. *Challenging the unhelpful museum: radically changing museums to face up to our collective future* (rys. 1).

Badania fokusowe (FGI), ze względu na okres pandemii, przy zachowaniu możliwie największej liczby wskazówek metodologicznych, przeprowadzono on-line. Pierwotnie zakładano cztery zogniskowane wywiady grupowe w gronie ekspertów (w tym z kadrą zarządzającą w polskich muzeach). Dwa pierwsze z udziałem osób z Polski, a dwa następne o charakterze międzynarodowym. Po częściowej analizie postanowiono przeprowadzić dodatkowy, piąty wywiad, w którym uczestniczyli polscy edukatorzy (tabela 1–5). Istotne było, aby uczestnicy reprezentowali różne stanowiska i kompetencje oraz odmienne typy muzeów, różniące się pod względem doświadczenia w realizacji projektów społecznych, wielkości, typu organizatora, charakteru zbiorów czy lokalizacji.

Wywiady w języku polskim dotyczyły zagadnień związanych z zaangażowaniem i rozwojem muzeów, partycypacją

i działalnością lokalną, a także opinii o bieżącej sytuacji, diagnozy potrzeb i perspektyw rozwoju, szans oraz wyzwań. Wywiady międzynarodowe pozwoliły na porównanie doświadczeń i spojrzenie na wymienione wyżej tematy w szerszym kontekście. Pojawiły się także nowe wątki oraz poszerzył się zakres obszarów, na których muzea mogą działać odpowiedzialnie. W ramach piątego, nieplanowanego wcześniej, wywiadu grupowego poszukiwano danych uzupełniających diagnozę edukatorów wobec ich poczucia sprawczości, współpracy i interakcji z pozostałymi pracownikami, możliwości rozwoju oraz doceniania ich wiedzy i zaangażowania przez dyrektora, a także pozostałych muzealników¹⁴.

Określenie „społeczna odpowiedzialność” nie jest jeszcze powszechnie stosowane w społecznym świecie muzealnictwa i było interpretowane przez respondentów na wiele sposobów. Odnoszono je do zagadnień związanych z dostępnością, niepełnosprawnościami, współpracą ze społecznością lokalną, ekologią, wychowaniem czy wolontariatem muzealnym. Respondenci angażowali się w rozmowy i dzielili się swoimi koncepcjami, lecz nie zawsze określali je w tych kategoriach. Były także osoby, które nie podejmowały dalszej rozmowy w tym aspekcie, twierdząc, że określenia te nie pasują do muzeów, a dotyczą jedynie sektora prywatnego. Nazywano je „nowomową korporacyjną” lub wręcz „pustosłowiem”. Należy zauważyć, że w gronie międzynarodowym zrozumienie idei społecznej odpowiedzialności muzeów okazało się większe i nie budziło tak skrajnych refleksji, jak wśród polskich respondentów.

Spektrum odpowiedzi na pytania o znaczenie określenia „społeczna odpowiedzialność muzeów” było szerokie – od negacji sformułowania po pogłębione analizy zarówno w ramach rozwoju społeczności muzealników, jak i relacji z publicznością i potencjalną publicznością. Własności kategorii, definiujące omawiane zagadnienie, można umiejscowić w obszarach takich jak relacje wewnętrzne, ład organizacyjny, strategia rozwoju, relacje zewnętrzne, zaangażowanie społeczne, działalność zorientowana na wartości społeczne, monitorowanie potrzeb odbiorców i kształcenie. Zdecydowany akcent kładziono w rozważaniach na rolę, którą w takiej koncepcji odgrywać może i powinna działalność edukacyjna muzeów.

Materiały zebrane podczas prowadzonych wywiadów grupowych pozwoliły zaobserwować, że wśród muzealników toczą się nieustanne negocjacje na temat miejsca edukacji w hierarchii ważności ustawowych funkcji muzeów. Zależnie od zajmowanego stanowiska przypisywana jest inna rola edukacyjnej funkcji muzeów w misji, celach strategicznych i operacyjnych instytucji, a także kształtowaniu wizerunku. Zdiagnozowane różnice wytyczają granice swobodnego subświata edukacji muzealnej w ramach społecznego świata muzealnictwa, w nawiązaniu do koncepcji społecznych światów Tamotsu Shibutaniego i Straussa¹⁵. Zależnie od strategii rozwoju danej instytucji edukacja muzealna może przyjmować rolę służebną, centralną lub autoteliczną. Istotną powinna być każdorazowa próba uchwycenia znaczenia funkcji edukacyjnych i zadań związanych z nią pracowników w dwóch podstawowych układach komunikacyjnych zachodzących w muzeach, wewnątrz organizacji, jak i na zewnątrz, między instytucją a publicznością. Wiedza i doświadczenie pracowników edukacji muzealnej – koordynatorów, przewodników, edukatorów, osób odpowiedzialnych

za rezerwacje i obsługę zwiedzających stanowi źródło informacji zarówno o potrzebach współpracowników, jak i odbiorców, a także potencjalnych odbiorców.

W ramach każdego społecznego świata pracują swoiste areny debat¹⁶. W wyodrębnionym społecznym świecie muzealnictwa i subświecie edukacji muzealnej dostrzeżono w toku badań 15 aren negocjacji wokół swoich punktów zapalnych nazywanych w literaturze obiektami granicznymi¹⁷. Warto przywołać szczególnie te, które oscylują wokół pola zagadnień edukacyjnych w relacjach zewnętrznych: a) debata wokół typologii odbiorców edukacyjnej oferty muzeów; b) debata na temat analizy potrzeb osób zwiedzających muzea; c) debata wokół dialogu edukacji muzealnej z publicznością; d) debata wokół muzealnych programów dedykowanych kształceniu formalnemu i pozaformalnemu; e) debata wokół muzealnej oferty edukacyjnej dedykowanej kształceniu nieformalnemu; f) debata wokół koncepcji muzeum dostępnego.

Na podstawie rozmów można zauważyć, iż w wyniku zmiany praktyk i technik działania podczas pandemii wirusa COVID-19 w muzeach następuje powolna, ale zauważalna próba zmiany świadomości wobec znaczenia i potencjału działalności edukacyjnej. Jednocześnie wyraźnie podkreślano wagę współpracy rzeczywistej, a nie wirtualnej, szczególnie w grupach rodzinnych oraz wśród dzieci i młodzieży. Wersja cyfrowa może stanowić punkt wyjścia, jednak bardzo istotne jest realne spotkanie w muzeum, we współdziałaniu. *Doszło tam do bardzo ciekawych sytuacji społecznych. Pozwoliło nam zobaczyć edukację muzealną w nowym świetle* [Fok_PL_2_4].

Wyrażenie „społeczna odpowiedzialność edukacji muzealnej”, według wypowiedzi respondentów, tworzy niejednorodne pole znaczeniowe. Już sama analiza nazewnictwa działań czy departamentów muzeów odpowiedzialnych za działalność edukacyjną – m.in. oświaty, edukacji, pośrednictwa (*brokerage*), zaangażowania, mediacji (*mediation*), kontaktów z publicznością – uwypukla tę różnorodność i ukazuje szeroką skalę kompetencji. Podejmując próbę definiowania społecznej odpowiedzialności edukacji muzealnej, można ją osadzić w następujących kontekstach (tabela 6):

1. Wychowywanie. Należy je ujmować szeroko, w ramach koncepcji kształcenia przez całe życie, zarówno w kwestiach kompetencji społecznych, kulturowych, jak i konkretnych postaw czy umiejętności. Badani wskazywali potrzeby wychowywania m.in. estetycznego, patriotycznego, ekologicznego, demokratycznego w oparciu o istotne wartości społeczne.

2. Dydaktyka. W swoich spostrzeżeniach respondenci podkreślali konieczność zaangażowania muzeów w trzy poziomy kształcenia: formalne, pozaformalne i nieformalne. Zdecydowany akcent kładziono na doświadczenie, angażowanie wielu zmysłów i stosowanie metod aktywizujących – od dyskusyjnych po warsztatowe, a nawet teatralne czy muzyczne bez względu na charakter grupy odbiorców.

3. Tworzenie więzi. Wskazywano działalność edukacyjną muzeów nie tylko jako obszar, gdzie można nawiązywać i wzmacniać relacje, lecz także jako instytucje odpowiedzialne za ich budowanie w wymiarze lokalnym, ponadlokalnym i wirtualnym. Stosowanie szczególnie metod aktywizujących sprzyja tym wyzwaniom oraz stwarza warunki umożliwiające pokonywanie przeszkód m.in. emocjonalnych, mentalnych, a także infrastrukturalnych.

UNHELPFUL MUSEUM

19.03.2021

SUPERVISOR:

RAFAL

WISNIEWSKI

TO FACE UP TO OUR COLLECTIVE FUTURE

Tabela 1. Oznaczenia uczestników wywiadu fokusowego on-line nr 1 (FGI) w gronie kadry zarządzającej w muzeach. Badanie przeprowadzone wśród polskich uczestników

Table 1. Designation of the online FGI No. 1 participants among museum executives. Research conducted among Polish participants

ZAJMOWANE STANOWISKO, PEŁNIONA FUNKCJA	INSTYTUCJA	OZNACZENIE
Członek kadry zarządzającej	Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN	Fok_PL_1_1
Członek kadry kierowniczej	Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, APS im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie	Fok_PL_1_2
Adiunkt, profesor	Instytut Kultury Polskiej, Uniwersytet Warszawski	Fok_PL_1_3
Członek kadry zarządzającej	Muzeum Wsi Lubelskiej, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego	Fok_PL_1_4
Członek kadry zarządzającej, kurator wystaw	Biuro Wystaw Artystycznych w Tarnowie	Fok_PL_1_5
Członek kadry zarządzającej	Muzeum im. Przypkowskich w Jędrzejowie	Fok_PL_1_6
Członek kadry zarządzającej	Muzeum Stutthof w Sztutowie	Fok_PL_1_7

Tabela 2. Oznaczenia uczestników wywiadu fokusowego on-line nr 2 (FGI) w gronie kadry kierowniczej związanej z edukacją w muzeach. Badanie przeprowadzone wśród polskich uczestników

Table 2. Designation of the online FGI No. 2 participants among museum executives connected with museum education. Research conducted among Polish participants

ZAJMOWANE STANOWISKO, PEŁNIONA FUNKCJA	INSTYTUCJA	OZNACZENIE
Członek kadry kierowniczej	Narodowy Instytut Fryderyka Chopina	Fok_PL_2_1
Kurator wystaw, facylitator, społecznik	Kolektyw Muzea dla Klimatu	Fok_PL_2_2
Członek kadry kierowniczej	Europejskie Centrum Solidarności	Fok_PL_2_3
Adiunkt, profesor	Instytut Kultury Polskiej, Uniwersytet Warszawski	Fok_PL_2_4
Członek kadry kierowniczej	Muzeum Łazienki Królewskie	Fok_PL_2_5
Członek kadry zarządzającej związany z obszarem edukacji	Muzeum Pałacu Jana III w Wilanowie, Forum Edukatorów Muzealnych	Fok_PL_2_6
Członek kadry kierowniczej	Muzeum Narodowe w Warszawie	Fok_PL_2_7
Wolontariusz	Muzeum Powstania Warszawskiego	Fok_PL_2_8

Tabela 3. Oznaczenia uczestników wywiadu fokusowego on-line nr 3 (FGI). Badanie przeprowadzone wśród międzynarodowych uczestników związanych z muzealnictwem

Table 3. Designation of the online FGI No. 3 participants. Research conducted among international participants connected with museology

ZAJMOWANE STANOWISKO, PEŁNIONA FUNKCJA	INSTYTUCJA	OZNACZENIE
Deputy Director, Education and Visitors	National Museums Liverpool, England	Fok_INT_1_1
Professor, President of the International Committee for Museology of ICOM (ICOFOM)	Federal University of the State of Rio de Janeiro (UNIRIO), Brasil	Fok_INT_1_2
Profesor, President of ICOM Committee	University of Belgrade, Serbia	Fok_INT_1_3
Learning & Engagement Manager	Santa Cruz Museum of Art & History, USA	Fok_INT_1_4
Chief curator of Modern and Contemporary Arts	Slovak National Gallery, Bratislava, Slovakia	Fok_INT_1_5

Tabela 4. Oznaczenia uczestników wywiadu fokusowego on-line nr 4 (FGI). Badanie przeprowadzone wśród międzynarodowych uczestników związanych z muzealnictwem

Table 4. Designation of the online FGI No. 4 participants. Research conducted among international participants connected with museology

ZAJMOWANE STANOWISKO, PEŁNIONA FUNKCJA	INSTYTUCJA	OZNACZENIE
Head of Learning and National Programs	The National Gallery in London	Fok_INT_2_1
Head of Education	District Six Museum in Cape Town	Fok_INT_2_2
Head of the Education Centre	Kumu Art Museum in Tallinn	Fok_INT_2_3
Project Director Raranga Matihiko	Museum of New Zealand Te Papa Tongarewa in Wellington	Fok_INT_2_4
President of The Association of European Open Air Museums	Bokrijk, Genk, Belgium	Fok_INT_2_5

Tabela 5. Oznaczenia uczestników wywiadu fokusowego on-line nr 5 (FGI) w gronie edukatorów muzealnych. Badanie przeprowadzone wśród polskich uczestników

Table 5. Designation of the online FGI No. 5 participants among museum educators. Research conducted among Polish participants

TYP MUZEUM	EDUKATOR – OZNACZENIE
Muzeum poświęcone literaturze i historii regionu, z oddziałami, będące samorządową instytucją kultury. Ulokowane w mieście na prawach powiatu.	Fok_Eduk_1
Muzeum historyczne w obiekcie zabytkowym, z oddziałami, o znaczeniu zarówno polskim, jak i ogólnopolskim, dla którego organizatorem jest Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Znajduje się w mieście wojewódzkim.	Fok_Eduk_2
Muzeum narodowe z oddziałami, współprowadzone przez samorząd województwa i Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Znajduje się w mieście wojewódzkim na prawach powiatu.	Fok_Eduk_3
Muzeum sztuki współczesnej, będące samorządową instytucją kultury. Znajduje się w mieście wojewódzkim na prawach powiatu.	Fok_Eduk_4
Muzeum historyczno-martyrologiczne, dla którego organizatorami są Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz samorząd. Znajduje się w mieście wojewódzkim na prawach powiatu.	Fok_Eduk_5
Muzeum historyczne będące samorządową instytucją kultury. Znajduje się w mieście na prawach powiatu.	Fok_Eduk_6
Centrum nauki o charakterze pracy podobnym do muzeum, znajdujące się w mieście wojewódzkim.	Fok_Eduk_7

4. Inkluzyjność. Respondenci przywoływali działalność partycypacyjną, relacyjną, lecz także minimalizującą wszelkie bariery w dostępie do oferty muzeów, zwłaszcza z myślą o odbiorcach ze szczególnymi potrzebami. Zwłaszcza w wypowiedzi pracownika District Six Museum w RPA został zauważony potencjał tworzenia demokratyzacji muzeum poprzez słuchanie społeczeństwa. Zwrócił on uwagę na wspólnotowy charakter muzeum, uzyskany dzięki upodmiotowieniu i oddaniu głosu ludziom przez stulecia marginalizowanym i pozbawianym własnej narracji.

5. Kwestie organizacyjne. Wybrzmiewało znaczenie zaangażowania działów edukacji w interakcjach wewnętrznych oraz ich potencjał w rozwoju organizacyjnym muzeów. Należy zauważać potencjał edukacji muzealnej w obszarach zarządzania, komunikacji, współpracy i rozwoju.

6. Kwestie wizerunkowe. Działalność edukacyjna muzeów i związani z nią pracownicy mogą stanowić istotny wkład w kształtowanie charakteru i wizerunku całych instytucji. Respondenci podkreślali relację aktywizujących metod, demokratyzacji oraz wiarygodności przekazu i kompetencji miękkich muzealników do rozwoju muzeów stanowiących miejsca zarówno dialogu, jak i komfortowego spędzania czasu.

Syntetyzując wyniki badań, można zaproponować trzy główne kierunki, w ramach których dzięki działaniom edukacyjnym muzea w kontakcie z publicznością mają możliwość kształtowania, uczenia i stwarzania warunków rozwoju, a każde z nich należy traktować szeroko. Wzmacniają one wizerunek muzeum jako instytucji zaufania publicznego, prorozwojowej, aktywizującej społecznie, stanowiącej filar

Tabela 6. Przykładowe cytaty pochodzące z wypowiedzi uczestników eksperckich badań fokusowych, wskazujące konteksty społecznej odpowiedzialności edukacji muzealnej

Table 6. Quotation examples from the statements of the participants in the expert FGI pointing to the social contexts of museums' social responsibility

KONTEKSTY SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI EDUKACJI MUZEALNEJ	FRAGMENT WYPOWIEDZI	OZNACZENIE UCZESTNIKA
Wychowywanie	<i>Możemy emancypować tego widza, pokazywać mu, że jest silnym podmiotem i może zabierać głos i może on takie nastawienie zabierze gdzieś indziej i będzie w ogóle takim pewnym siebie człowiekiem, który będzie chciał zabierać głos w innych sytuacjach społecznych i będzie chciał się wypowiadać i będzie miał swoje zdanie.</i>	Fok_PL_2_3
Dydaktyka	<i>Staramy się stosować słowa klucze, uważnie się przyglądać tej podstawie programowej, żeby odpowiadać na potrzeby nauczycieli i im pomóc, ale z drugiej strony możemy trochę iść ten krok do przodu. Tzn. możemy rozwijać ten model edukacji, wbrew pozorom szybciej niż szkoły.</i>	Fok_PL_1_1
Tworzenie więzi	<i>Wspólnota, czyli że uczę się w grupie. Wiem, że ta grupa jest jakimś wsparciem dla mnie. Wiem, że uczę się od tej grupy różnych rzeczy. To jest też poczucie bezpieczeństwa. To jest taka podstawa. Przychodzę do miejsca np. muzeum, w którym czuję się dobrze, czuję się zaproszona, czuję się chciana.</i>	Fok_PL_2_4
Inkluzyjność	<i>Myślę, że tych odbiorców muzealnych powinniśmy traktować w sposób bardzo wrażliwy, tzn. jeśli chcemy konsekwentnie trzymać się tej definicji edukacji jako relacji, to powinniśmy cały czas zastanawiać się nie tyle, na ile oni stawiają opór, ale też co oni mają nam ważnego do powiedzenia. Na ile mają oni takie a nie inne ciekawe wyobrażenia na temat edukacji. I nawet jeśli są one zbyt sztywne w stosunku do tego, co my oferujemy, to są warte usłyszenia i uwzględnienia, jeśli działanie muzealne ma być działaniem partycypacyjnym i relacyjnym.</i>	Fok_PL_1_2
Kwestie organizacyjne	<i>Pracujemy z niezwykle wartościowymi zbiorami nie tylko w sensie finansowym, ale także kulturowym. Żeby wspólnie o to zadbać, musimy współpracować. Bo to wpływa na to jakie działania edukacyjne oferujemy w przestrzeniach galerii. To bardzo interesująca równowaga, między troską o kolekcję i myśleniem o przyszłych pokoleniach, a szukaniem rozwiązań na zaangażowanie publiczności.</i>	Fok_INT_2_1
Kwestie wizerunkowe	<i>Muzeum musiałoby też uznać, że nie jest jedynym depozytariuszem wiedzy na dany temat, gdzieś stwarza moment, w którym możemy rozmawiać.</i>	Fok_PL_2_7

demokratyzacji, inkluzyjności i innowacji. *Rozwój kompetencji społecznych, fakt, że dzieci nie tylko wchodzi w relacje społeczne, ale też uczą się od siebie nawzajem, że muzeum jest takim miejscem, laboratorium, że różni ludzie mogą się spotkać, wymienić doświadczeniami, pobyc z sobą w różny sposób, jest niezmiernie istotny* [Fok_PL_2_4].

Powyższy przegląd głównych konkluzji można skomentować refleksjami Lynch, wygłoszonymi podczas gościnnego wykładu, zilustrowanymi także w formie mapy myśli (rys. 1). Bazując na międzynarodowych przykładach, rozważała, jak muzea mogą działać w dystansie do swoich doświadczeń, uprzedzeń czy wykluczeń na rzecz budowania wspólnoty, solidarności i demokracji. Analizowała, czy współcześnie można używać określenia *useful museum*, czyli „muzeum użyteczne”. Proponowała, by rozwijając współpracę z publicznością w obszarach komunikacji, edukacji i zaangażowania, stwarzać możliwości rozwoju i budowania społecznego kapitału, więzi, relacji i podstaw wspólnotowości, szczególnie w wyniku pandemii. Akcentowała wagę relacji wewnątrz instytucji i postulowała, by instytucje, angażując wszelkie kompetencje, poddały rewizji swoją użyteczność społeczną, aby uniknąć w przyszłości sytuacji, kiedy publiczność zanieguje ich potencjał.

Publiczność stanowi część instytucji. Muzeum musi mieć rolę publiczną i społeczną odpowiedzialność wobec publiczności osadzoną w całym muzeum, a nie tylko w jego fragmentach i poszczególnych działach. Muzea, które odnoszą

*największe sukcesy na świecie, to muzea, które to rozumieją, wymagają tego od całej instytucji i wszystkich pracowników*¹⁸.

Badacze społeczni mają zatem do wypełnienia niebagatelną rolę polegającą nie tylko na zrozumieniu aktualnej wizji odpowiedzialności społecznej u różnych aktorów współtworzących politykę rozwoju muzeów, ale także przekazaniu im narzędzi do podjęcia dojrzałej refleksji. Wydaje się zasadne, aby muzea podejmowały badania w obszarach tematycznych określających kategorię odpowiedzialności społecznej, a następnie ich wyniki wdrażały w realizacji swojej misji i wizji. Wspomaganie otwartej i dialogicznej strategii działania, gdzie jednym z priorytetów jest dowartościowanie edukacji muzealnej, wymaga najpierw rzetelnej diagnozy sytuacji.

Niniejszy artykuł stanowi podsumowanie najważniejszych zdiagnozowanych podczas realizacji projektu kontekstów. Zarysowane wątki zastępują na rozwój w kolejnych inicjatywach badawczych. W ramach opisywanego projektu planowana jest kontynuacja badań, dedykowana relacji muzeów ze społecznościami lokalnymi. Na zakończenie wypada zauważyć, że wszyscy uczestnicy opisanych wywiadów grupowych wspominali o wartości podobnych wydarzeń, które umożliwiają wymianę doświadczeń, sieciowanie i nawiązywanie relacji. Waga takich opinii pozwala na refleksję o potrzebie zarówno kontynuacji badań w obszarze muzealnictwa w procesie ich uspołeczniania, jak i rozwoju procesów komunikacyjnych.

Streszczenie: Pojęcie „społeczna odpowiedzialność muzeów” implikuje różne skojarzenia, najczęściej odwołujące się do sfery zarządzania i działalności podmiotów komercyjnych zgodnie z normą ISO 26000. W artykule relacjonujemy część zadań wykonanych w związku z projektem ułożonym w dyscyplinie socjologii, podejmującym temat społecznej odpowiedzialności publicznych instytucji kultury, jakimi są muzea. Ponieważ ta koncepcja jest stosunkowo nowa, postanowiliśmy sprawdzić, jak jest rozumiana w społecznym świecie polskich muzealników. Badania zostały zatem przeprowadzone z wykorzystaniem elementów metodologii teorii ugruntowanej – m.in. pojęcia

(kategorie) nie były definiowane na początku, ale dookreślone i charakteryzowane w toku badań, zgodnie z rozumieniem respondentów. Stosując triangulację metod, przeprowadzono analizę danych zastanych, pogłębione wywiady indywidualne w polskich muzeach (IDI) oraz wywiady fokusowe (FGI) w grupach polskich i międzynarodowych. Szczególnie interesującym wątkiem projektu była edukacja muzealna i jej rosnące znaczenie. Artykuł dotyczy głównie przeprowadzonych badań fokusowych (FGI). Swoisty komentarz do wniosków stanowią refleksje wygłoszone podczas gościnnego wykładu dr Bernadette Lynch zorganizowanego w ramach projektu.

Słowa kluczowe: społeczna odpowiedzialność muzeów, edukacja muzealna, inkluzyjność muzeów, pandemia wirusa COVID-19, badania jakościowe.

Przypisy

* Artykuł stanowi podsumowanie badań fokusowych przeprowadzonych w ramach programu grantowego Ministerstwa Edukacji i Nauki, realizowanego przez Katedrę Socjologii Kultury na Wydziale Społeczno-Ekonomicznym UKSW w latach 2020-2022, nr SONP/SP/463450/2020, tytuł projektu *Społeczna odpowiedzialność publicznych instytucji kultury – przykład muzealnictwa*.

¹ Wyrazy wdzięczności i podziękowania kierujemy do dr. hab. Rafała Wiśniewskiego, prof. uczelni, wspierającego projekt na każdym z jego etapów.

² Według Barneya Glasera i Anselma L. Straussa na definicję kategorii składają się ugruntowane bezpośrednio w danych cechy (ang. *properties*).

³ Izabela Bukalska, współautorka artykułu, koordynowała i kierowała opisanym projektem. Marianna Otmianowska, druga współautorka, była członkinią komitetu organizacyjnego. Obie odpowiadały za projekt i wykonanie poszczególnych jego etapów w wymiarze badawczym, analitycznym i organizacyjnym. Na etapie organizacji działań o charakterze międzynarodowym zaprosiły do współpracy Katarzynę Jagodzińską (Uniwersytet Jagielloński, Muzeum Zabawek), która była także współmoderatorką rozmów i gościnnego wykładu.

⁴ *Edukacja muzealna w Polsce. Sytuacja, kontekst, perspektywy rozwoju. Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce*, M. Szeląg (red.), Warszawa 2012; *Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce. Suplement. Część 1*, M. Szeląg (red.), Warszawa-Kraków 2014; *Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce. Suplement. Część 2*, M. Szeląg (red.), Warszawa-Kraków 2014; M. Szołtowska, I. Pogoda, *Ewaluacja projektu „W Muzeum wszystko wolno”*. Raport, 2016, http://www.mnw.art.pl/gfx/muzeumnarodowe/userfiles/_public/ewaluacja_projektu_w_muzeum_wszystko_wolno_raport.pdf [dostęp: 10.05.2021];

- E. Nieroba, *Pomiędzy dobrem wspólnym a elitarnością. Współczesny model muzeum*, Opole 2016; A. Szostak, *Misja jako element zarządzania strategicznego muzeum*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2017, t. 107, s. 289-306; P.T. Kwiatkowski, B. Nessel-Lukasik, *Publiczność muzeów w Polsce. Badania pilotażowe. Raport*, Warszawa 2017, <https://nimosz.pl/files/articles/187/Raport%20Publiczno%C5%9B%C4%87%20muze%C3%B3w%20w%20Polsce%202017.pdf> [dostęp: 5.04.2020]; *idem*, *ABC Badania publiczności w muzeum*, Warszawa 2018, https://nimosz.pl/files/publications/59/ABC_Badania_publicznosci.pdf [dostęp: 5.04.2020]; *idem*, *Muzeum w społeczności lokalnej. Raport*, Warszawa 2018, <https://www.nimosz.pl/files/articles/212/Raport%20Publiczno%C5%9B%C4%87%20muze%C3%B3w%20w%20Polsce%202018.pdf> [dostęp: 5.04.2020]; Ł. Gawęł, *Zaginiony świat – edukacja muzealna a proces zarządzania dziedzictwem kulturowym*, w: *Etnografie instytucji dziedzictwa kulturowego*, Ł. Gawęł, M. Kostera (red.), Kraków 2018, s. 17-32; Ł. Gawęł, *Zarządzanie publicznymi instytucjami kultury w kontekście koncepcji Corporate Social Responsibility (CSR). Społeczna odpowiedzialność muzeum*, „Studia Ekonomiczne” 2018, nr 376, s. 48-62; E. Grigar, *Tworzenie nowego świata sztuki: o instytucjach sztuki i ich odbiorcach*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2021, t. 17, nr 3, s. 126-141; D. Porczyński, A. Rozalska, *Uobecnianie przeszłości w muzeach lokalnych. Uwagi o wykorzystaniu sztuki w kreowaniu reprezentacji lokalności*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2021, t. 17, nr 3, s. 142-162; projekt *Statystyka muzeów* prowadzony przez NIMOZ od 2014 r. Wszystkie raporty dostępne na stronie internetowej projektu: www.statystykamuzeow.pl w zakładce Baza wiedzy [dostęp: 30.08.2022].
- ⁵ W latach 2020-2021 odbyła się on-line seria trzech międzynarodowych konferencji, pt. *Museums and Social Responsibility*, zorganizowanych przez Network of European Museum Organisations (NEMO): 1. *Values revisited*, Germany, 17-18 września 2020 r.; 2. *Participation, Networking and Partnerships*, Portugal, 23-24 marca 2021 r.; 3. *What's next?*, Slovenia, 23-24 września 2021 r. Więcej na temat konferencji zob. <https://www.ne-mo.org/about-us/eu-presidency-museum-conference> [dostęp: 20.08.2022].
- ⁶ M. Krajewski, *W kierunku relacyjnej koncepcji uczestnictwa w kulturze*, „Kultura i Społeczeństwo” 2013, t. 57, nr 1, s. 29-67; J. Byszewski, B. Nessel-Lukasik, *Muzeum relacyjne przed progiem/za progiem*, Sulejówek 2020.
- ⁷ N. Simon, *The Participatory Museum*, 2010, <http://www.participatorymuseum.org/read/> [dostęp: 9.05.2021].
- ⁸ Zagadnienie omawiał także z punktu widzenia nauk o zarządzaniu Łukasz Gawęł w swoim artykule *Zarządzanie publicznymi instytucjami kultury w kontekście koncepcji Corporate Social Responsibility (CSR). Społeczna odpowiedzialność muzeum*. Ł. Gawęł, *Zarządzanie publicznymi instytucjami kultury...*, s. 48-62. Gawęł nawiązywał bezpośrednio do normy ISO 26000 „Wytyczne dotyczące społecznej odpowiedzialności”.
- ⁹ Do kodowania wykorzystano program Atlas.ti. B.G. Glaser, A.L. Strauss, *Odkrywanie teorii ugruntowanej. Strategie badanie jakościowego*, M. Gorzko (tłum.), Kraków 2009.
- ¹⁰ Wykorzystano dane statystyczne muzeów, wyniki badań w projekcie *Statystyka muzeów*, wyniki dostępnych raportów ICOM, a także pozyskane z muzeów dzięki indywidualnemu kontaktowi dokumenty (22 związane ze strategią rozwoju, a 13 dotyczących badań publiczności).
- ¹¹ Wnioski z analizy danych zastanych oraz indywidualnych wywiadów posłużyły do skonstruowania scenariusza badań fokusowych.
- ¹² Wywiady przeprowadzono w ośmiu polskich muzeach różnego typu, a respondenci reprezentowali siedem różnych stanowisk oraz publiczność. Dobór próby zakładał m.in. typ organizatora muzeum, wielkość miejscowości, rodzaj gromadzonych zbiorów, rozkład regionalny.
- ¹³ Wykładowczyni, badaczka teorii i praktyki muzealnej. Była zastępczynią dyrektora Muzeum Manchesteru, Uniwersytetu w Manchesterze. Koncentruje się na zmianie społecznej poprzez krytyczną współpracę z różnymi społecznościami oraz na prowadzeniu transformacji i zmian w muzeach. Publikuje na temat demokracji uczestniczącej w muzeach oraz praktyki „użytecznego muzeum” (*useful museum*). Jest Honorowym Pracownikiem Naukowym w University College London. Jej prace zob. <http://ucl.academia.edu/BernadetteLynch>. Współautorka książki *Museums and Social Change. Challenging the Unhelpful Museum*, A. Chynoweth, B. Lynch, K. Petersen, S. Smed (red.), London-New York 2020.
- ¹⁴ Wywiady fokusowe ze względu na pandemię prowadzone były w formie cyfrowej przez dwoje moderatorów. W przypadku wywiadów nr 1-4 skorzystano z oprogramowania WebEx, a w przypadku nr 5 – z platformy Zoom. Czas ich trwania wynosił 110-130 minut. Przebieg rozmów został zarejestrowany, a następnie poddany transkrypcji i kodowaniu. Na temat wirtualnego prowadzenia wywiadu grupowego wygłoszono także prelekcję podczas międzynarodowej konferencji Sekcji Badań Jakościowych Europejskiego Towarzystwa Socjologicznego (European Sociological Association Qualitative Network [RN20], *Contemporary challenges for qualitative sociology: Digital developments, ethical requirements, quality standards*) 24-26 sierpnia 2022 r. w Kopenhadze.
- ¹⁵ Można podjąć próbę opisanie instytucji muzealnych i ich funkcji edukacyjnych w ramach koncepcji społecznych światów autorstwa Shibutaniego (zob. T. Shibutani, *Reference groups as perspectives*, „American Journal of Sociology” 1955, t. 60, nr 6, s. 562-569) i Straussa (zob. A.L. Strauss, *A social worlds perspective*, w: *Studies in Symbolic Interaction*, N. Denzin (red.), t. 1, Greenwich 1978, s. 119-128; A.L. Strauss, *Social Worlds and Legitimation Process*, w: *Studies in Symbolic Interaction...*, t. 4, Greenwich 1982, s. 171-190; *idem*, *Światy społeczne i społeczeństwo*, w: *Metoda biograficzna w socjologii. Antologia tekstów*, K. Kaźmierska (red.), Kraków 2012, s. 471-487), w Polsce opisywanej i praktykowanej przez Annę Kacperczyk (zob. A. Kacperczyk, *Zastosowanie koncepcji społecznych światów w badaniach empirycznych*, w: *Konstruowanie jaźni i społeczeństwa. Europejskie warianty interakcjonizmu symbolicznego*, E. Hałas, K.T. Konecki (red.), Warszawa 2005, s. 169-191; A. Kacperczyk, *Społeczne światy. Teoria – empiria – metody badań. Na przykładzie społecznego świata wspinaczki*, Łódź 2016).
- ¹⁶ A.L. Strauss, *A social worlds perspective...*, s. 119-128.
- ¹⁷ A. Kacperczyk, *Zastosowanie koncepcji społecznych światów...*, s. 169-191.
- ¹⁸ Fragment wypowiedzi dr Bernadette Lynch podczas gościnnego wykładu.

Bibliografia

- Byszewski Janusz, Nessel-Lukasik Beata, *Muzeum relacyjne przed progiem/za progiem*, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Sulejówek 2020.
- Edukacja muzealna w Polsce. Sytuacja, kontekst, perspektywy rozwoju. Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce*, Marcin Szelaż (red.), Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Muzeum Pałac w Wilanowie, Warszawa 2012.
- Gawęł Łukasz, *Zaginiony świat – edukacja muzealna a proces zarządzania dziedzictwem kulturowym*, w: *Etnografie instytucji dziedzictwa kulturowego*, Łukasz Gawęł, Monika Kostera (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2018, s. 17-32.
- Gawęł Łukasz, *Zarządzanie publicznymi instytucjami kultury w kontekście koncepcji Corporate Social Responsibility (CSR). Społeczna odpowiedzialność muzeum*, „Studia Ekonomiczne” 2018, nr 376, s. 48-62.
- Glaser Barney G., Strauss Anselm L., *Odkrywanie teorii ugruntowanej. Strategie badanie jakościowego*, Marek Gorzko (tłum.), Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków 2009.

- Grigar Ewa, *Tworzenie nowego świata sztuki: o instytucjach sztuki i ich odbiorcach*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2021, t. 17, nr 3, s. 126-141.
- Kacperczyk Anna, *Spoleczne swiaty. Teoria – empiria – metody badan.* Na przykladzie spolecznego swiata wspinaczki, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016.
- Kacperczyk Anna, *Zastosowanie koncepcji spolecznych swiatow w badaniach empirycznych*, w: *Konstruowanie jaźni i spoleczeństwa. Europejskie warianty interakcjonizmu symbolicznego*, Elżbieta Hałas, Krzysztof T. Konecki (red.), Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2005, s. 169-191.
- Krajewski Marek, *W kierunku relacyjnej koncepcji uczestnictwa w kulturze*, „Kultura i Spoleczeństwo” 2013, t. 57, nr 1, s. 29-67.
- Krstović Nikola, *Colonizing Knowledge: New Museology as Museology of News*, „Prace Etnograficzne” 2020, t. 48, nr 2, s. 125-139.
- Kwiatkowski Piotr T., Nessel-Lukasik Beata, *ABC Badania publiczności w muzeum*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2018, https://nimoz.pl/files/publications/59/ABC_Badania_publicznosci.pdf [dostęp: 5.04.2020].
- Kwiatkowski Piotr T., Nessel-Lukasik Beata, *Muzeum w spolecznosci lokalnej. Raport*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2018, <https://www.nimoz.pl/files/articles/212/Raport%20Publiczno%C5%9B%C4%87%20muze%C3%B3w%20w%20Polsce%202018.pdf> [dostęp: 5.04.2020].
- Kwiatkowski Piotr T., Nessel-Lukasik Beata, *Publicznosc muzeow w Polsce. Badania pilotażowe. Raport*, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, Warszawa 2017, <https://nimoz.pl/files/articles/187/Raport%20Publiczno%C5%9B%C4%87%20muze%C3%B3w%20w%20Polsce%202017.pdf> [dostęp: 5.04.2020].
- Museums and Social Change. Challenging the Unhelpful Museum*, Adele Chynoweth, Bernadette Lynch, Klaus Petersen, Sarah Smed (red.), Routledge, London-New York 2020.
- Nieroba Elżbieta, *Pomiedzy dobrem wspólnym a elitarnością. Współczesny model muzeum*, Uniwersytet Opolski, Opole 2016.
- Porczyński Dominik, Rozalska Agata, *Uobecnianie przeszłości w muzeach lokalnych. Uwagi o wykorzystaniu sztuki w kreowaniu reprezentacji lokalności*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2021, t. 17, nr 3, s. 142-162.
- Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce. Suplement. Część 1*, Marcin Szelaż (red.), Muzeum Pałaca Króla Jana III w Wilanowie, Universitas, Warszawa-Kraków 2014.
- Raport o stanie edukacji muzealnej w Polsce. Suplement. Część 2*, Marcin Szelaż (red.), Muzeum Pałaca Króla Jana III w Wilanowie, Universitas, Warszawa-Kraków 2014.
- Shibutani Tamotsu, *Reference groups as perspectives*, „American Journal of Sociology” 1855, t. 60, nr 6, s. 562-569.
- Simon Nina, *The Participatory Museum*, 2010, <http://www.participatorymuseum.org/read/> [dostęp: 9.05.2021].
- Strauss Anselm L., *A social worlds perspective*, w: *Studies in Symbolic Interaction*, Norman Denzin (red.), t. 1, JAI Press, Greenwich 1978, s. 119-128.
- Strauss Anselm L., *Social Worlds and Legitimation Process*, w: *Studies in Symbolic Interaction*, Norman Denzin (red.), t. 4, JAI Press, Greenwich 1982, s. 171-190.
- Strauss Anselm L., *Światy spoleczne i spoleczeństwo*, w: *Metoda biograficzna w socjologii. Antologia tekstów*, Kaja Kaźmierska (red.), Zakład Wydawniczy „Nomos”, Kraków 2012, s. 471-487.
- Szostak Agnieszka, *Misja jako element zarzadzania strategicznego muzeum*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 2017, t. 107, s. 289-306.
- Szostakowska Magdalena, Pogoda Iwona, *Ewaluacja projektu „W Muzeum wszystko wolno”. Raport*, 2016, http://www.mnw.art.pl/gfx/muzeumnarodowe/userfiles/_public/ewaluacja_projektu_w_muzeum_wszystko_wolno_raport.pdf [dostęp: 10.05.2021].

Marianna Otmianowska

Muzealnica, historyczka sztuki, manager, edukatorka, moderatorka design thinking; wykładowczyni na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Uniwersytecie Warszawskim. Marszand w galeriach i domu aukcyjnym (2007–2012), kierownik Działu Edukacji Muzeum Narodowego w Warszawie (2013–2016), dyrektor Narodowego Archiwum Cyfrowego (2016–2018), od września 2018 r. zastępczyni dyrektora Muzeum Łazienki Królewskie. Autorka licznych artykułów, wystąpień i warsztatów. Pomysłodawczyni wielu inicjatyw, w tym partycypacyjnych, zaangażowana także w projekty naukowo-badawcze. Członkini ICOM Polska oraz SHS; marianna.otmianowska@gmail.com.

dr Izabela Bukalska

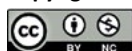
Socjolog kultury, badacz spoleczny wykorzystujący metody jakościowe, adiunkt w Katedrze Socjologii Kultury w Instytucie Nauk Socjologicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, członek Zarządu Sekcji Socjologii Jakościowej i Symbolicznego Interakcjonizmu i Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. W 2014 r. obroniła pracę doktorską w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk; i.bukalska@uksw.edu.pl.

Word count: 4123; **Tables:** 6; **Figures:** 1; **References:** 18

Received: 09.2022; **Reviewed:** 10.2022; **Accepted:** 10.2022; **Published:** 10.2022

DOI: 10.5604/01.3001.0016.0749

Copyright©: Some rights reserved: National Institute for Museums and Public Collections. Published by Index Copernicus Sp. z o.o.

This material is available under the Creative Commons – Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). The full terms of this license are available on: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>

Competing interests: Authors have declared that no competing interest exists.

Cite this article as: Otmianowska M., Bukalska I.: *SPOLECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ PUBLICZNYCH INSTYTUCJI KULTURY – PRZYKŁAD MUZEALNICTWA. OBSERWACJE, REFLEKSJE I WSTĘPNA ANALIZA – PODSUMOWANIE ETAPU BADAŃ FOKUSOWYCH*. *Muz.*, 2022(63): 210-220

Table of contents 2022: <https://muzealnictworocznik.com/issue/14332>